

İNGİLTERE NEYİ REDDETTİ? “Alternatif Oy” Referandumunun Anayasal Etkileri

İngiltere, daha doğrusu Birleşik Krallık, 5 Mayıs 2011 tarihinde yoğun bir seçim günü yaşadı. Yerel seçimler ile Kuzey İrlanda, Galler, ve İskoçya parlamentolarının seçimlerine, seçim sistemi değişikliği için yapılan referandum eşlik etti. Bu yazının konusunu, yeni bir seçim sistemi olarak önerilen “Alternatif Oy” sisteminin büyük bir çoğunluğun oylarıyla reddedildiği (%32.1 “evet”e karşı %67.9 “hayır”) bu referandum oluşturuyor.

Birleşik Krallık’taki geleneksel Avam Kamarası (House of Commons) seçimlerinde uygulanan *first-past-the-post* sistemi, yani en fazla oyu alanın seçimi kazandığı sistem, özellikle mevcut Muhafazakâr-Liberal Demokrat koalisyon hükümetinin Liberal Demokrat kanadının doğrudan hedefi olmuştu. Nick Clegg liderliğindeki Liberal Demokrat Parti, bu doğrultuda, 2010 genel seçimleri sonucunda ortaya çıkan koalisyon anlaşmasına seçim sistemi değişikliği için referandumu bir parti politikası olarak ekleyebilmişti.

Referandumda reddedilen “Alternatif Oy,” aslında mevcut sisteme kıyasla radikal bir değişiklik öngörmüyordu. “Alternatif Oy”un *first-past-the-post* sisteminin ötesine geçen tarafları şunlardı:² Seçmenler adaylar arasında bir tercih sıralaması yapabiliyor; adaylardan hiçbirinin %50 üzerinde oy almaması durumunda, en az oy alan adaya verilen oylardaki ikinci tercihler geriye kalan adaya dağıtılıyor ve bu süreç adaylardan biri %50’nin üzerinde oy kazanana dek tekrarlanıyordu.

¹ <http://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1199/Mehmet+Ratip>

² Her iki sistemi karşılaştıran interaktif bir kılavuz için bkz. <http://www.guardian.co.uk/politics/interactive/2011/apr/08/how-alternative-vote-works-interactive>

Seçim sisteminde “marjinal” bir değişiklik

“Alternatif Oy” referandumu için yürütülen “evet” ve “hayır” kampanyaları özellikle koalisyon hükümetinin ortakları arasındaki çatışmayı alabildiğine bariz kıldığı ölçüde sertleşti ve basının dikkatini çekti. Liberal Demokrat lider ve Başbakan Yardımcısı Nick Clegg, 1 Mayıs 2011’de *The Guardian* gazetesine verdiği röportajda, hükümetteki ortağı Başbakan David Cameron’un liderliğindeki Muhafazakârların yürüttüğü sert “hayır” kampanyasının yalanlarla dolu olduğunu ileri sürüyor ve onları *first-past-the-post* sistemi ile iki partili sistemin sona erdiğini kabullenememekle suçluyordu. Clegg, aynı röportajda, “Alternatif Oy”un bir devrim olmadığına, oldukça mütevazı bir değişikliğin hedeflendiğine, ve bu “marjinal” değişikliğin büyük bir seçim sistemi reformunun yalnızca ilk basamağını oluşturacağına işaret ediyordu.³

“Alternatif Oy”un gerçekten de küçük bir değişiklik getireceği konusunda *The Independent* yazarı Dominic Lawson da hemfikirdi. Lawson, 3 Mayıs 2011 tarihli ve “Evet ya da hayır oyu verin - sonuç pek bir fark yaratmayacak,” başlıklı yazısında, “evet” oyu için çağrı yapan Liberal Demokratlar ile İşçi Partisi lideri Ed Miliband’ın “Alternatif Oy” sistemi ile İngiliz siyasetinde büyük bir yenilik yaşanacağı yönündeki kampanyalarının gerçekdışı niteliğine vurgu yapıyordu. Lawson, *first-past-the-post* sisteminin Muhafazakâr Parti ile İşçi Partisi haricinde Liberal Demokratlar (veya diğer üçüncü partiler) üzerinde yarattığı “fiili baraj” etkisinin “Alternatif Oy”la giderileceği iddiasını da abartılı buluyordu.⁴ Liberal Demokratların *first-past-the-post* sistemine karşı dillendirdiği en büyük eleştiri, yani bu sistemin “temsilde adaletsizliğe” yol açtığı görüşü, geçmişteki seçim sonuçlarının yarattığı dengesizlikler düşünüldüğünde haklı bir eleştiriydi. Mesela, 1997 seçimlerinde %44 oy alan İşçi Partisi Avam Kamarası üyeliklerinin %63.5’ini, %31 oy alan Muhafazakâr Parti üyelerinin %25’ini, %17 oy alan Liberal Demokrat Parti ise üyeliklerin %7’sini kazanabilmişti.⁵ 2005 genel seçimleri örneğini hatırlatan Lawson’un karşı-argümanı “Alternatif Oy”un bu tip adaletsizlikleri gidermeyeceği yönündeydi. Lawson, seçmen davranışlarını inceleyen birtakım anketlere göre, İşçi Partisi’nin %36’ya yakın oyla 646 üyeli Avam Kamarası’nın 355’ini kazandığı 2005 seçimlerinde, “Alternatif Oy” sisteminin işlemesi durumunda, İşçi Partisi’nin 84 üyelik daha kazanacağını, buna karşılık Liberal Demokratların fazladan yalnızca 3 üyelik kazanabileceğini belirtiyordu.

Ne var ki, “Alternatif Oy”un Liberal Demokratlar açısından kazançlı sonuçlar doğuracağını gösteren çalışmalar da vardı. *Parliamentary Affairs* dergisinde yayımlanan bir simülasyon, “Alternatif Oy” sisteminin Mayıs 2010 seçimlerinde geçerli olması durumunda, Liberal Demokratların kazandıkları sandalye sayısını artırmakla kalmayacaklarını, dahası koalisyon kurma çalışmalarında Muhafazakârlar veya İşçi Partisi arasında bir tercih yapma şansını da elde edeceklerini gösteriyordu.⁶

Basında “evet” ve “hayır” çağrıları

Referandum sürecinde İngiliz basını da, kısmen sert siyasi kampanyaların etkisiyle, açık bir şekilde “evet” ve “hayır” kamplarına bölündü. *The Independent* gazetesi, referandumdan bir gün önce, “evet” oyu için çağrı yaptı ve “Alternatif Oy”un sağlayacağı avantajları şu gerekçelerle açıkladı: 1- Alternatif Oy

³ Röportaj için bkz. <http://www.guardian.co.uk/politics/2011/may/01/nick-clegg-andrew-rawnsley-interview>

⁴ Lawson’un yazısı için bkz. <http://www.independent.co.uk/opinion/commentators/dominic-lawson/dominic-lawson-vote-yes-or-no-ndash-the-outcome-will-barely-make-a-difference-2278098.html>

⁵ Fuad Aleskerov, Hasan Ersel, Yavuz Sabuncu, *Seçimden Koalisyonla Siyasal Karar Alma*, Efil Yayınevi, Ankara, 2010, s. 121.

⁶ İlgili simülasyona buradan ulaşabilirsiniz: http://www.hansardsociety.org.uk/blogs/press_releases/archive/2010/10/08/who-would-benefit-from-av-oct-8-2010.aspx

sayesinde seçmenler büyük parti adayları haricindeki adaya oy vermeleri durumunda oylarının boşa gitmeyeceğini, sıradaki tercihlerinin dikkate alınacağını bilecek; 2- adaylar sayıca daha büyük bir çoğunluğun desteğini alarak parlamentoya girecek; 3- adaylar daha fazla sayıda seçmene -mesela, ikinci ve üçüncü tercihleri oldukları seçmenlere- ulaşmaya çalışacak ve böylece bugünkü Avam Kamarası'ndaki üyelerin üçte ikisinin bölgelerindeki çoğunluğun desteğini almadan parlamento üyesi olması gibi adaletsiz bir durumun önüne kısmen de olsa geçilebilecek; 4- “garanti koltuk” (*safe seat*) mefhumu ortadan kalkacak ve adaylar yalnızca partilerinin ismine güvenemeyecek, siyaseten daha fazla çalışmak zorunda kalacak; ve 5- demokratik reformları daima “aşama aşama”, “tedricen” gerçekleştiren İngiltere'nin “alternatif oy”dan daha temsili, daha demokratik bir seçim sistemine geçebilmesi için ilk adım atılmış olacak.⁷

Buna karşılık, 28 Nisan 2011 tarihli *The Economist*, Lordlar Kamarası'nın gözden geçirilmesi, temel hak ve özgürlüklerin daha kapsamlı bir şekilde kanunlaştırılması gibi anayasal reformlara destek verdiğini belirtirken, referandumda oylanacak olan yeni seçim sistemin önemsiz bir değişiklik getireceğini ve anayasal reform gündemine katkı sağlamayacağını ileri sürmüştü, “istikrarlı hükümet”ler için tamamıyla temsili bir seçim sisteminin değil, nispeten temsili kılınmış bir *first-past-the-post* sisteminin gerekli olduğunu altını çizerek “Alternatif Oy” a “hayır” diyeceğini açıklamıştı.⁸ Buna ilaveten, 4 Mayıs 2011 tarihli *Daily Telegraph* gazetesi mevcut sistemin basitliğine, dürüstlüğüne ve şeffaflığına değer verenlerin “hayır” oyu vermeleri gerektiğini hatırlatırken,⁹ 11 Mart tarihli *The Times* gazetesi bir grup tarihinin “Tarih bize Alternatif Oy’ a hayır dememiz gerektiğini öğretiyor,” başlıklı çağrısına yer veriyordu. “Hayır” çağrısı yapan tarihçiler, “Alternatif Oy” sistemiyle bir vatandaşın oyunun bir başkasınınkinden altı kat daha değerli olabileceği uyarısında bulunurken geçmişteki “Alternatif Oy” girişimlerinin başarısızlığa uğradığını hatırlatıyor ve Winston Churchill’in 1931 yılına ait, “[Alternatif Oy, seçimlerin] en değersiz adaya verilen en değersiz oylarca belirlenmesi [demektir]” sözüne atıfta bulunuyordu.¹⁰ Tarihçilerin “hayır” çağrısının ardından, bir başka tarihçi grubu da konuya ilişkin tavır koymakta gecikmedi. Yine *The Times*’da yayınlanan bir mektupta, “History & Policy” adlı düşünce kuruluşunun biraraya getirdiği tarihçiler, tarihten “hayır” dersi çıkaran tarihçilere, her önemli siyasi konuda olduğu gibi bu konuda da tarihçilerin farklı görüşleri olduğunu ve Churchill’in özellikle seçim konusunda iyi bir kılavuz olamayacağını, çünkü kariyerinde kadınların oy kullanma hakkına dahi karşı durduğu bir dönem bulunduğunu hatırlatıyorlardı.¹¹

Anayasal sonuçlar

İngiltere'nin seçim sistemi referandumu %42 gibi düşük bir katılım oranıyla ve *first-past-the-post*'u koruyan %67.9 “hayır” oyuyla son buldu.¹² Referandum öncesindeki tartışma sürecinde dile getirilen en önemli tespitlerden birini İngiltere’de en kapsamlı anayasal reform araştırmalarını yürüten “Constitution Unit” (Anayasa Birimi) yapmıştı. University College London bünyesinde yer alan ve siyaset bilimi profesörü Robert Hazell’in 1995 yılında anayasal reform alanında uzmanlaşan bağımsız bir düşünce kuruluşu olarak kurduğu “Constitution Unit”,¹³ 2010’daki koalisyon anlaşmasıyla birlikte referandum

⁷ *The Independent* gazetesinin “evet” çağrısı için bkz. <http://www.independent.co.uk/opinion/leading-articles/leading-article-just-say-yes-to-voting-reform-2278567.html>

⁸ *The Economist*’teki yazı için bkz. <http://www.economist.com/node/18621028>

⁹ *Daily Telegraph*’taki yazı için bkz. <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/av-referendum/8493390/A-No-vote-is-essential-to-save-our-honest-system.html>

¹⁰ Tarihçilerin *The Times*’daki “hayır” çağrısı için bkz. <http://stjamesrbk.blogspot.com/2011/03/history-teaches-us-to-vote-no-to-avfrom.html>

¹¹ İlgili mektup ve tartışma için bkz. <http://nottspolitics.org/2011/03/18/when-historians-attack/>

¹² İlgili haber için bkz. <http://www.guardian.co.uk/politics/2011/may/06/no-to-av-constitutional-conflict?intcmp=239>

¹³ Daha fazla bilgi için bkz. <http://constitution-unit.com/about/>.

kararının alınmasının ardından, yaklaşık bir yıl boyunca konuya ilişkin ciddi uyarılarda bulunmuştu. Bu uyarılar arasında belki de en dikkat çeken, “Constitution Unit”in referandumda “hayır” oyu çıkacağını öngörmesiydi. Kanada’da da seçim reformu için yapılan referandumun başarısızlığa uğradığını ve İngiliz hükümetinin buradan ders çıkaramadığını ifade eden “Constitution Unit”, 5 Mayıs 2011 tarihli basın açıklamasında direktör Robert Hazell’in şu görüşlerine yer veriyordu:

“Araştırmalar sıklıkla göstermektedir ki halkın seçim sistemlerine dair bilgisi çok azdır, hatta ilgisi bilgisinden de azdır. Halkın seçim reformuyla ilgilenmesini sağlamak her zaman zordur. Hükümetin takvimi aceleye getirmesi ve [referanduma sunulacak sistem olarak] first-past-the-post’tan çok az farkı olan “Alternatif Oy”un seçilmesi durumu daha da kötüleştirdi. Bir başka zorluk da hükümetin referandumu seçimlerle aynı günde yapma kararını almasından kaynaklandı. Siyasi partiler anlaşılabilir bir şekilde seçimleri en önemli öncelikleri olarak gördüler. Böylece halk da bilgisizliğe ve akıl karışıklığına terk edildi. Evet ve Hayır bloklarının karalama kampanyaları ve abartılı iddiaları da hiç yardımcı olmadı. Seçmenlerin akıl karışıklığına maruz kaldıkları durumlarda, oy kullanmamaları ya da bildikleri sistemi muhafaza etmeleri şaşırtıcı değildir.”¹⁴

Türkiye’nin de yakın gelecekteki olası yeni anayasa yapım sürecinde kapsamlı bir seçim sistemi reformu gerçekleştirmek zorunda kalacağını öngörürsek, Hazell’in yukarıdaki açıklamasından birtakım dersler çıkarmak işten değil. Seçim sistemi gibi karmaşık bir konuda nesnel bir halkla ilişkiler kampanyası yürüterek insanları bilgilendirmek, siyasi aktörlerin çatışmacı tutumları göz önünde bulundurulduğunda, neredeyse imkânsız gibi görünüyor. Fakat Türkiye’nin alternatif seçim sistemlerini erkenden tartışmasında büyük fayda var. Seçim sistemi reformu tartışmasını erkenden başlatmak ve bunu yeni anayasa tartışmasıyla ilişkilendirmek, konuya ilişkin ileride ortaya çıkması kaçınılmaz yanlışları kısmen de olsa bertaraf etmeye katkı sağlayabilir; hatta anayasa tartışmasını şu anda bulunduğu soyut düzeyden daha somut bir düzeye, yani %10 barajının azaltıldığı ya da olmadığı, seçmenin verdiği oyların ise daha adil bir şekilde milletvekili sandalye sayısına dönüşebildiği bir “seçim sistemi seçenekleri” tartışmasına yönlendirebilir. Hazell’in “aceleye getirilmiş reform takvimi” uyarısı genel olarak anayasal belirsizliklerin yaşandığı ülkeler açısından çok önemlidir. Haziran 2011 seçimlerinin ardından Türkiye’deki siyasi aktörlerin yeni bir anayasa yapma çabasına girişmesi ihtimali ışığında; “Nasıl bir yeni anayasa?” sorusunu “Nasıl bir seçim sistemi?” gibi sorularla irtibatlandırmak sürecin içeriğini ve hızını doğru yönetmeye imkân sağlayacak sorulardır. Yeni bir seçim sisteminden bahsetmeden yeni bir anayasadan bahsetmek pek anlamlı değildir. Seçim sistemi tartışmasını yeni anayasa sonrasına ertelemek, bir İngiliz deyiimiyle söyleyecek olursak, “atın önüne arabayı koymak” olacaktır.

¹⁴ İngilizce basın açıklaması için bkz. <http://www.ucl.ac.uk/constitution-unit/constitution-unit-news/050511>. Robert Hazell’in açıklaması için bkz. <http://www.ucl.ac.uk/constitution-unit/constitution-unit-news/150411>.